

TUTKIJAVIERAILULLA VILLA TAMMEKANNISSA

Tartto, Villa Tammekann 10.–23.6.2016

Pe 10.6.

Lähden matkaan Liedosta kohti Tarttoa huonosti nukkuneena, mutta oudon virkeänä: laivamatka, saapuminen sateiseen Tallinnaan, luksusbussilla Tarttoon, tulo Tammekanniin. Kukaan ei ensin avaa, mutta kohta saapuu vahtimestari, ihana, rivakka Ivi Vetka. Yläkerran huoneeni on avara, ja siinä on parveke. Kylpyhuoneesta hohkaa lämpö. Kaikki on paremmin kuin hienosti.

Aallon arkkitehtuuri ottaa nopeasti sisäänsä, vaikka en ole koskaan ollut erityinen Aalto-fani. Mieli asettuu rauhaan funkkiuksen keskellä, kun kaikki on kaunista ja toimii, selkeää pintaa ja *Valoa, valoa valoa! Rakastan tätä taloa:*

Villa Tammekannin alakerran oleskeluhuone.

Illalla asettaudun, avaan työtiedoston kannettavalle, selaan nettiä, nukun hyvin. Tämän kaksiviikkoisen aikana tavoitteeni on kirjoittaa luku lapsuutta käsittelevään kirjaan, jota valmistelemme hankkeessa *Hauraat subjektit: Lapsuus suomalaisessa kirjallisuudessa ja lääketieteessä 1850–2000 -luvuilla* (Suomen Akatemia). Hankkeen kotipaikka on kotimaisen kirjallisuuden

oppiaine, sitä johtaa professori Päivi Lappalainen ja tutkijakollegani siinä ovat Jutta Ahlbeck ja Kirsi Tuohela.

La 11.6.

Aamupala on katettu yhdelle kello yhdeksän: kahvia kannussa, leipää, leikkeleit, kananmuna, jogurttia. Kamala nälkä, syön ilolla ja luen *Postmeestä*. Olen yksin, yllällisen, ihanan yksin.

Tänään sataa, mutta lähdän kävelemään keskustaan: pitkin Kreutzwaldia ja Jakobia, koukkaus vasemmalle ja olen Rüütillä, kävelykadulla, aivan raatihuoneentorin vieressä. Tartto vaikuttaa ystävälliseltä, turvalliselta, kauniilta, kutsuvalta. En kaipaa Tallinnan turistiksumaan pätäkääkään. Käyn kahvilla Kaubamajan kupeessa, kiertelen kaupoissa, ostan uudet kengät sateessa kastuneiden tilalle. Ne alkavat hiertää, kun kävelen ”kotiin”, mutta katsotaan nyt.

Kirjoitan iltapäivän, tästä se lähtee. Käyn katsomassa myös kahta netin pilvitallenteissa odottavaa työtä. Illalla saunon, all alone, aaltomaisessa saunassa – kahdessa mielessä, sillä sauna on aaltomaisen kaareva.

Su 12.6.

Aamupalalle mennessä kuulen kolinaa: ihminen! Ja vieläpä tuttu kollega, yllätys! Syömme, ihmettelemme yllättävää kohtaamista ja sovimme illaksi saunatreffit.

Lähdän kaupunkiin, poikkean pienessä kotimuseossa Rüütli-kadulla. Se esittelee 1830-luvun tarttolaisen porvariston biedermeier-kotia. Ihailen rauhaa, joka kodissa vallitsee: jokainen esine on kaunis, kaikella on paikkansa. Naiset tekivät ompelupöydän ääressä töitä vilkuillen samalle kadun kulkijoita. Mietin, miltä tuntui olla 1830-luvun tarttolainen porvarisnainen ja tietää, että tässä olen, tällainen on elämäni, tässä ompelen, tässä unelmoin tai mietin tulevaa. Ajatus on ahdistava, mutta niin voi olla nykynaisenkin elämä, kun vaihtoehtoja on liikaa.

Biedermeieristä pizzaan: syön liian tukevan neljän juuston pissan – olen loppupäivän vetämätön ja nukahtelen. Opetus: liika on liikaa. Saunomme ja puhumme kaikenlaista, yliopistostakin, ja pätkätyöläisyydestä.

Ma 13.6.

Kävelin tänään kilometritolkulla. Sää oli onneksi hyvä, samoin kengät. Etsin Kallastea, taloa, jossa Aino Kallas asui 1910-luvulla. Vinkin taloon sain kollegaltani Maarit Leskelä-Kärjeltä, joka

kirjoitti siitä [blogissaan](#). Osoite oli tiedossa: Raja 31a, mutta voi että, Kallas osasi piilotella kanssani! Lopulta löytyi polunpää, joka näytti johtavan suoraan puistikkoon. Sitä kun käveli, vihreyden keskeltä alkoi näkyä keltainen iso talo, oikeastaan kartano: se! Paikka oli todella päässyt ränсистymään, mutta rappion alta näkyi mennyt kauneus. Jos olisin raharikas, ostaisin talon heti ja kunnostuttaisin kirjailijaresidenssiksi.

Ti 14.6.

Tänään on lämmin, noin 20 astetta, ja pilvetön taivas. Rytmii alkaa vakiintua. Aamupalan jälkeen teen töitä, sitten syön jotain ja lähdän kävelemään: jokin paikka tai nähtävyys, myöhäinen lounas, kävelyä, kaupassa käynti, kävelyä, aukiolla istuskelua.... kävelyä, töitä. Täällä ollaan taas, Tammenkannissa, kello on kohta kahdeksan. Ja kohta se on yksitoista, sitten yksi...

Saan luksuskohtelun Tarton yliopiston museossa, jossa taidan olla ainut vierailija. Katson valtavia antiikkia mukailevia kipsiveistoksia. Mukava Sirje-niminen opas kuljettaa minut yliopiston ullakolle. Siellä on kammio, johon vietiin niskoittelevat opiskelijat. Tuomiot olivat kovat: palauttamattomasta kirjasta tuli kaksi päivää koppia, naisten huonosta kohtelusta neljä ja niin edelleen. Opas kertoo, että kaikki eivät suinkaan pitäneet rangaistusta pahana: kopissa oli lämmin, sinne sai ruokaa, oli pöytä, sänky ja toiletti. Koppiin joutumisesta muotoutui myös rituaali, eräänlainen testi. Tarinan mukaan joku laski ikkunasta köyden ja sai sitä kautta hilautetua itselleen ruokaa.

Nälkä ja Ruuni-pizzeria: parempaa paikkaa en ole vielä löytänyt, se on hyvä ja edullinen. Syön hot potin, jossa on pastaa, tonnikalaa ja vihanneksia. Kävelen joutomaalle lähelle linja-autoasemaa. Torilla ei ole minulle mitään, Zeppelin-ostoskeskuksesta haen Kalev-mansikkavalkosuklaata, jota voisin syödä levytolkulla. Aukiolta löytyy loppuillan aurinkoon vielä juuri sopiva paikka. Luen vähän Teuvo Pakkalaa, josta kirjoitan lukuuni. Aurinko porottaa takaraivoon.

Ke 15.6.

Ivi oli tehnyt päätelmänsä aamupalatottumuksista, ja kinkun tilalla odotti tänään hummus. Vedet ovat koko päivän poikki, otan aamulla juomapullon täyteen, ja Ivi täyttää huoneeseeni vesiämpärit.

Luen aamiaisen jälkeen olohuoneessa kirjaa Tammekannin historiasta.¹ Siellä on monia mielenkiintoisia juttuja, ja myös perheen lasten Paavon ja Eeva-Maijan muistelot kotitalonsa vaiheista. Mietin, millaisin odotuksin perhe on muuttanut taloon (vielä puolivalmiiseen) ja arvostettuun Tähtveren ”professorikaupunginosaan” keväällä 1933 – varmaankin onnellisina, toiveikkaina, jännittyneinä, omaan taloon! Palveluskuntaa oli paljon: keittäjä apulaisineen, sisäkö, lastenhoitaja ja talonmies.

Vas. Tammekannit 1940 ennen Suomeen muutttoa, keskellä Tammekann 1970-luvulla.

Kun omaisuus kansallistettiin Neuvosto-Virossa 1940 – Tammekannit olivat lähteneet Suomeen jo heinäkuussa pian miehityksen jälkeen – taloon muutti useita perheitä, 6–8 taloutta, vuokralaisiksi. Kirjan perusteella saan sen kuvan, että tässä huoneessa, missä nyt kirjoitan, asui Seppin taiteilijasukuun kuulunut vanharouva. Tammekannien käytössä tämä lienee ollut lastenhuone. Saksalais miehityksen aikaan (1941–44) Tammekannit olisivat saaneet talon takaisin, mutta eivät viisaasti palanneet – Puna-armeija palasi syyskuussa 1944. Kymmeniä tuhansia virolaisia vietiin Siperiaan, eikä Tammekannin professoriperhe varmastikaan olisi kuulunut Stalinin suosikkeihin. Tammekann joutui Virossa vuonna 1951 kiellettyjen kirjoittajien luetteloon, ja hänen teoksensa määrättiin poistettaviksi käytöstä.

Kuitenkin, kirjaa lukiessa, kaikkein masentavimmat mielikuvat tästä ihanasta talosta neuvostoajalla katoavatt. Talossa asui tarttolaisia taiteilijaperheitä ja sen arvo oli tarttolaisten arkkitehtien tiedossa. Talon alakerroksessa nuoruutensa 1950-luvulta 1970-luvulle asunut Helgi Menšikov kertoo kirjoituksessaan, että hänen lapsuutensa oli onnellinen tämän talon ansiosta. Yläkerrassa asui kuvataiteilija Rudolf Sepp perheineen. Valokuvissa perhe hymyilee kesällä otetussa terassikuvassa, vietetään perhejuhlia, olohuone on kodikkaasti sisutettu, puutarha tuotti

¹ Lähde: Alvar Aalto – Villa Tammekann. Toim. Henri Terho & Maija Mäkikalli. Turku: Turun Yliopistosäätiö.

satoa. Tosiasia kuitenkin on, että talo meni karmean kuntoon neuvostoaikana, näky joka arkkitehtejä vuosituhanen lopulla odotti, ei ollut kaunis. Kuvat kirjassa ovat karua katsottavaa.

Tammekannit asuivat Suomessa ja Ruotsissa, August Tammekann toimi maantieteen professorina Helsingin yliopistossa vuodesta 1953 kuolemaansa, vuoteen 1959 asti. Kaksosista Eeva-Maijasta tuli ylikirjastonhoitaja, Paavosta arkkitehti. Talo palasi perheen lasten omistukseen vuonna 1994. Vuonna 1998 Turun Yliopistosäätiö osti sen lapsilta ja korjautti Aallon suunnittelemaan alkuperäismuotoon. Avajaisia vietettiin huhtikuussa 2000. Nyt olen täällä.

Alla on kuvia talosta ajalta ennen ja jälkeen Aallon suunnitelmien mukaan tehtyä peruskorjausta; talo rakennettiin alun perin 1930-luvulla vain osin niiden mukaiseksi. Huoneeni parveke näkyy ensimmäisessä kuvassa rähjäisenä terassin yllä:

Tässä kuvassa parveke ja sen alla oleva terassi ovat nykymuodossaan.

Ihmeellistä on elämä. Jos talo osaisi puhua, sillä olisi monta tarinaa kerrottavana. Mikähän aikakausista miellyttäisi taloa itseään eniten?

Iltapäivällä, työvuoron jälkeen, lähdän keskustaan. Käyn Jaanin kirkossa, ihmettelen kirkon karuutta, terrakottaveistoksia, sytytän kynttilän mielessäni eräs toive. Nälkä kalvaa, ja mieli alkaa tehdä raikasta, salaattia. Sitä löytyi Tasku-kauppakeskuksen uudehkosta paikasta, kohtalainen Caesar-salaatti ja käsittämättömän hyvä tumma, siemeninen leipä, jota täällä suositaan, syystä. Vähän kiertelyä kaupoissa, kunnes suunnistan yliopiston lähellä olevaan Soome-insituuttiin. Siellä etsimme ystävällisen virkailijan kanssa Minna Canthin *Hannaa* ja Juhani Ahon *Papin tytärtä*, mutta kumpaakaan ei löydy (muuta kyllä heiltä). Ilta on nuori ja pysähdyn vielä Raekojaplatseille ... ja sitten alkaa sade. Ja se jatkuu ja jatkuu, kiskon viltin päälle mutta lopulta ei auta kuin lähteä kävelemään. Nyt Tammekannissa, sukat märkinä.

To 16.6.

Sataa, sataa... Kello vierii töitä tehden ihmeellisesti pitkälle iltapäivään. Luku alkaa hahmottua, ainakin rakenteensa puolesta, mutta paljon on vielä tehtävää. Lähdän kaupungille, kun sade alkaa hellittää, ja samaan aikaan täällä alkaa Tartton yliopiston vastaanotto alakerrassa: hyvä olla pois jaloista.

Kävelen sillan yli Kaupunginmuseoon, jossa on jälleen valtavan ystävällinen opas. Täällä ei museoissa ole tunkua, turisticaika ei vielä ole kovimmillaan. Katson pienen museon läpi, hienointa

on kuunnella, kun nuoret soittajat harjoittelivat siellä illan konserttiin. Kävelen aukiolle syömään. Rankkasade tulvii, mutta on lämmin. Tammekanniin palatessa täällä ollaan juhlatunnelmissa, on outoa, kun talossa on niin paljon ääntä.

Pe 17.6.

Aamulla sää tiedotus: sadetta iltapäivästä lähtien, liikkeellelähtö siis aamupäivästä. Kävelen keskustaan Supilinn-nimisen vanhan puutaloalueen kautta. Tunnelma siellä on toisesta maailmasta, raukea, vähän nuupallaan mutta kaunis. Jatkuvasti mietin, miten paljon täällä on hienoja, korjaamista odottavia taloja. Jos ehdin, käyn vielä toisessa samankaltaisessa kaupunginosassa, Karlovassa.

Supilinn, puutarhakaupunginosa Villa Tammekannin vieressä.

Eksyn kasvitieteellisen puutarhaan, sen portti tupsahtaa jostain eteeni. Keidas tulee tarpeeseen, sillä ilma on hiostavan, sadetta enteilevän kuuma. Ihana paikka, pionit loistavat. Puistossa on juhlapukuisia perheitä ottamassa kuvia – eletään valmistujaisjuhlien aikaa. Juhlakansaa vaeltaa jatkuvasti kohti yliopistoa. Lähden paikalle minäkin, haistelemaan tunnelmaa. Ilmapalloja, valmistuvia nuoria, sukulaisia, ruusuja.

Kipuan yliopiston kahvilan kattoterassille, mistä on suora näkymä juhlapaikkaan. Pasta ei oikein maistu, mutta kahvila on upealla paikalla! Luen kirjaa - tänään on näemmä ”luen kahviloissa” - päivä. Se sujuu niin hyvin, että siirryn vielä Wernerin kahville ja Brita-kakulle. Paikka on täynnä

juhlakansaa. Sopivasti Tammekaniin lähtiessä alkaa tihuttaa. Istun kirjoittamaan ja hups – kohta on puoliyö.

La 18.6.

Olen ollut täällä viikon. Tänään myrskyää (todella) ja sataa. Jatkan luvun kirjoittamista, ja päätän rajata yhden romaanin sen ulkopuolelle. Vielä ei kannata lähteä mihinkään täältä lämpimästä, niin hurjalta näyttää sää. Hullua, miten vieraassa paikassa mieltii säätä enemmän kuin kotona, arjessa. Keitän lisää teetä, niin pääsee päättämästä.

Täällä on kiteytynyt kaksi asiaa: ihmiset ovat kovin samanlaisia eri maissa ja luultavasti myös eri aikoina. Ihan samanlaisia epävarmoja, kännykän taakse piiloutuvia teinejä, vaivautuneita pareja, komentavia äitejä joka paikassa. Pienillä pojilla on aina kepit käsissään, ja on kai aina ollut. Vanhat ihmiset katsovat kauas, kauan. Aika-asia on mielessä siksi, että luen täällä sata vuotta vanhoja kirjoja ja katselen vielä paljon vanhempia asioita, esineitä ja paikkoja museoissa ja Tartton kaduilla. Tänään (”Kaltevan talon eli Tartton Pisan tornin”) taidemuseossa naisen kasvot: sama halu elää ja olla tässä ja nyt ja saavuttaa jotain. Juhani Ahon *Papin tyttären* (1885) päähenkilö Elli: sama halu nousta lentoon.

Su 19.6.

Vihdoin kaunis päivä tiedossa! Aamulla vihmoo vielä, kirjoitusilma siis, mutta iltapäivällä lähden Toomemäelle, joka nousee yliopiston takana. Tänne Tartto (Tarbatu) aikanaan perustettiin 600AD. Puisto on kaunis, varjoisa. Sitä hallitsevat vanhan, massiivisen, 1200-luvulla rakennetun katedraalin rauniot. Kirkko tuhoutui, mutta 1804, yliopiston rakentamisen yhteydessä, sen yksi pää korjattiin kirjastoksi, jossa nyt on hieno yliopiston museo.

Olen täysin jumiutunut ruokailun suhteen, sama hyväksi havaittu paikka. Sinne siis, ja kaupan ja mutkittelevan kävelyn kautta kirjoittamaan. Luku alkaa karsiutua rönsyistä. Huomaan, että suomalaisten realistien suosikkiaihe on tyttöjen rajoittava kasvatus, joka neuvoo kävelemään sievästi, välttämään tunnekuohuja, leikkimään nukeilla ja oppimaan vaimoksi ja äidiksi. Minna Canthin, Juhani Ahon ja Teuvo Pakkalan viesti nykypäivään kuuluu: antakaa tyttöjen lentää!

Ma 20.6.

Kesä tuli Tarttoon, ja kärpänenkin näemmä huoneeseen. Kirjoitan (aamut ovat siihen parasta aikaa) ja käyn välillä parvekkeella (ylellisyyttä tässä yläkerran huoneessa) hengittelemässä valoa ja

lämpöä. Nykyisen *sähköisen internetin* (vanhemman polven ilmaus netin tarjoamille mahdollisuuksille) aikaan on helppoa tehdä töitä missä vaan yhteys toimii. Tänään on varsinaisen työni eli kirjoittamisen ohella tekeillä tutkimussuunnitelma ja aivan aivan kohta valmistuva kirja [*Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*](#) (Vastapaino, 2016), joka on samannimisen, Koneen säätiön rahoittaman projektimme päätuotos.

Lähden helteessä liikkeelle ja kun ehdin Wernerin pöytään kahvin ja kakun kanssa, alkaa räjähtävä rankkasade. Sinnittelen ulkopöydässä, mutta periksi on annettava, kun kiveyksellä alkaa lainehtia. Tapaan ensin tutun kahvilassa, sitten kadulla: Tartto *tosiaan* taitaa olla pieni paikka, kuten sanotaan. Kävelen aukion kahvilaan lukemaan. Vieläkin näkyy paljon koulunsa päättäviä nuoria juhlivine perheineen. Naiset kuvaavat juhlapukuisia tyttöjä *Suutelevat opiskelijat* -patsaan edessä, ja japanilaisturistit kuvaavat tätä kuvaustapahtumaa. Minä kuvaa penkiltä, kun turistit kuvaavat kuvaavia naisia.

Suutelevat opiskelijat (Mati Karmin, 1998) Tartton raatihuoneentorilla

Ti 21.6.

Aika etenee kummasti. Päivissä on yhtä aikaa enemmän ja vähemmän tunteja kuin normaaliarjessa. Enää kaksi päivää Tammekannissa. Tämän päivän retki suuntautuu

Vanemmisella olevaan Eesti Kirjanduse -museoon. Takaraivossa elelee syksyn kirjoitustyö eli [Hiiskun sisarten Aunen, Helkan ja Kyllikin](#) elämäkerta: Helka Hiisku teki virolaista runoilijaa Marie Underia tunnetuksi Suomessa ja mietin, josko arkistoissa olisi jotain. Saan jälleen ystävällistä palvelua ja vinkin Ellen-tietokannasta, mutta sieltä löytyy vain viitteitä sisarten ystävän Kaarlo Sarkian runoihin.

Matkalla kirjallisuuseumuseoon löydän kirpputorin, intohimoni! Tähän on tultu: Virossa kirpputori, jossa on länsimaisten ketjujen vaatteita. Maailma on kyllä todella pienentynyt, tihentynyt ja muuttunut sitten 90-luvun taitteen, jolloin kävin Virossa ensimmäisen kerran.

Kirjoitusrupeamani täällä lähenee loppuaan. Kohta toivotan perheen tervetulleeksi Tarttoon ja siirryn lomalle. Lomaa tämäkin on kyllä ollut, omaa, intensiivistä, kirjoittamiselle tilaa antavaa. Kiitos Tammekann! Ihmettely – historian, nykyhetken, lapsuuden ja kirjallisuuden äärellä – jatkuu, tiivistyköön se tähän tuntemattoman tarttolaisen graffititaiteilijan viestiin:

